

УДК 351. 82:658

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ФАКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ажажа М. А., к. держ. упр., доцент, Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя

Ажажа М.А. Інноваційний потенціал як фактор інтелектуалізації економіки в умовах глобалізації.

В статті дається аналіз сучасного стану інтелектуалізації економіки в умовах глобалізації; визначається понятійно-категоріальний апарат інтелектуалізації економіки, що пов'язаний з визначенням понять «інноваційний потенціал», «людський потенціал», «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальний капітал»; розкривається характеристика та особливості інтелектуальної економіки, «економіки, що базується на знаннях». Визначальним в сучасну епоху є посилення процесів інтелектуалізації економіки в умовах глобалізації, тобто збільшення взаємодії економічних, політичних, соціальних, культурних, правових та інших чинників, що впливають на розгортання сучасного світу. Зміст інтелектуалізації економіки в умовах глобалізації зводиться до неминучості всеосяжної планетарної інтеграції, переходу від безлічі народів, держав, культур і націй до єдиної світової цивілізації. По суті, під інтелектуалізацією економіки в умовах глобалізації розуміється взаємозв'язок концепцій інтернаціоналізації економіки, формування єдиної ідеї світових взаємовідносин, активізації функції транснаціональних наддержавних утворень, зміни ролей національної держави, у тому числі таких, як релігійні рухи, етнічні діаспори, мафіозні групи. Підвищена актуальність роботи продиктована і особливостями сьогоднішнього самовизначення українського суспільства, вимушеного одночасно розв'язувати наболілі проблеми минулого і продукувати плідні стратегії розвитку у сучасному глобальному світі. Це також потребує удосконалення теоретичної рефлексії, як за рахунок власної традиції, так і завдяки імплементації досвіду світової теоретичної думки і економічно-політичних практик. Тобто, цілком очевидно, що розробці нової версії людського буття в якості інтелектуалізації економіки, де буттєвість постає як його фундаментальна ознака, тут належить одне із чільних місць.

Ажажа М.А. Инновационный потенциал как фактор интеллектуализации экономики в условиях глобализации.

В статье дается анализ современного состояния интеллектуализации экономики в условиях глобализации; определяется понятийно-категориальный аппарат интеллектуализации экономики, связанный с определением понятия «инновационный потенциал», «человеческий потенциал», «интеллектуальный потенциал», «интеллектуальный капитал»; раскрывается характеристика и особенности интеллектуальной экономики, «экономики, базирующейся на знаниях». Определяющим в современную эпоху является усиление процессов интеллектуализации экономики в условиях глобализации, то есть увеличение взаимодействия экономических, политических, социальных, культурных, правовых и других факторов, влияющих на развитие современного мира. Содержание интеллектуализации экономики в условиях глобализации сводится к неизбежности всеобъемлющей планетарной интеграции, перехода от множества народов, государств, культур и наций к единой мировой цивилизации. По сути, под интеллектуализацией экономики в условиях глобализации понимается взаимосвязь концепций интернационализации экономики, формирования единой идеи мировых взаимоотношений, активизации функции транснациональных надгосударственных образований, изменения ролей национального государства, в том числе таких, как религиозные движения, этнические диаспоры, мафиозные группы. Повышенная актуальность работы продиктована и особенностями сегодняшнего самоопределения украинского общества, вынужденного одновременно решать наболевшие проблемы прошлого и продуцировать плодотворные стратегии развития в современном глобальном мире. Это также требует совершенствования теоретической рефлексии, как за счет собственной традиции, так и благодаря имплементации опыта мировой теоретической мысли и экономически-политических практик. То есть, вполне очевидно, что разработке новой версии человеческого бытия в качестве интеллектуализации экономики, где бытие предстает как его фундаментальный признак, здесь принадлежит одно из ведущих мест.

Azhazha M. Innovation potential as factor of intellectualization of the economy in the conditions of globalization.

The article provides the analysis of the modern state of intellectualization of the economy in the conditions of globalization, is determined by the concept-categorical apparatus of intellectualization of the economy, associated with the definition of «innovation potential», «human potential», «intellectual potential», «intellectual capital»; reveals the characteristics and features of the intellectual economy, «economy based on knowledge». The determining factor in the modern era is the strengthening of the processes of intellectualization of the economy in the conditions of globalization, that is, of the interaction of economic, political, social, cultural, legal and other factors that affect the development of the modern world. The content of the intellectualization of the economy in conditions of globalization is reduced to the inevitability of a comprehensive global integration, transition from a multitude of Nations, States, cultures and Nations to a single global civilization. In fact, under intellectualization economy in conditions of globalization is understood as

the relationship of the concepts of internationalization of the economy, the formation of a unified idea of world relations, activation of the function of transnational supranational formations, the changing roles of the national state, including such as religious movements, ethnic Diaspora, mafia group. The increased urgency of work is dictated by and features of today's self-determination of the Ukrainian society, forced to simultaneously solve the painful problems of the past and to produce fruitful development strategy in the contemporary global world. It also requires the improvement of theoretical reflection, as due to its own traditions, and also thanks to the implementation of the experience of the world of theoretical thought and the economic-political practices. That is, it is quite obvious that the development of a new version of the human being as an intellectualization of the economy, where being presented as its fundamental sign, this is one of the leading places.

Актуальність обраної теми не викликає сумніву, оскільки в умовах глобалізації, як ніколи, зростає перерозподіл інтелектуальних і професійних ресурсів та акумуляція професійного інтелекту, тобто «світових розумів», що визначають темпи розвитку країн, які формують глобальні параметри порядку. Тому інтелектуальний розвиток суспільства в умовах глобалізації – це найважливіша умова нових перспектив у розвитку та розширення зони своїх життєвих інтересів за рахунок залучення капіталу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з найважливішими науковими чи практичними завданнями полягає в тому, що концепція інтелектуалізації економіки в Україні, що існує нині, вкрай недосконала. Водночас у США, ЄС, Японії і Китаї частково подолане протиріччя інтелектуалізації економіки як інноваційного процесу, що дозволило цим країнам стати лідерами в науково-технологічній сфері. Для того щоб інтелектуалізація економіки перетворилася на важіль розвитку, необхідно змінити стосунки між учасниками цього процесу, розкрити їх потенціал, що вкрай важко за умов агрописьмового або рустикального суспільства [1, С.15 -22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розпочато вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Без глибокого розуміння сутності феноменів «інноваційний потенціал» та «людський потенціал» неможливі відповіді на багато питань, що стосуються нашої національної, культурної та цивілізаційної ідентичності, перспектив подальшого розвитку українського суспільства у контексті глобальних викликів сьогодення. Альтернативна точка зору підтримується П.Друкером, Ф.Хайеком, М.Фрідменом та ін., які продовжують традицію Й.Шумпетера та Л.Мізеса. Майбутнє суспільство П.Друкера – це суспільство знань, в основі якого ринкова інноваційна підприємницька економіка; держава, на його думку, неефективно використовує ресурси та загрожує свободі підприємництва. Ф.Хайск та М.Фрідмен в теорії «інтелектуальної технології» попереджують, що розвиток інформаційної економіки може бути підірваний спробами планування. А.Тоффлер в теорії «третьої хвилі» та «зсуву влади» пише про формування глобального світового ринку, який базується на інноваціях, але розвитку якого заважають державні структури. Майбутню інтелектуалізацію економіки країни в умовах глобалізації можна простежити, аналізуючи роботи, в яких характеризується трансформація соціально-економічної структури суспільства кінця ХХ ст. В цих доробках головний акцент робиться на інноваційному розвитку як основі трансформації сучасного суспільства. Ряд вчених - Дж.Гелбрейт, Д. Белл, У.Росту та ін. продовжують традиції інституціоналізму та Кейнса; так, Дж.Гелбрейт в своїх ранніх працях попереджав про зростаючий вплив великих корпорацій на економіку і політику та закликав до антимонопольного регулювання [2, С. 391-397]. В Україні питання теорії та методології інтелектуалізації економіки розглядають такі сучасні вчені, як О.Амоша, Ю.Бажал, Д.Богиня, В.Воронкова, В.Геєць, О.Грішнова, Н.Корабльова, В.Корженко, О. Лапко, О.Лібанова, А.Мерзляк, Л.Михайлова, В.Семиноженко, В.Соловійова, А. Ткаченко, Л.Пашко, Л.Штика та ін.

Якщо розглядати середовище, в якому інтелектуалізація економіки існує як інноваційний процес, то необхідно враховувати підхід О.Лібанової [3, С.33-35], яка виокремлює типи економіки за критеріями високого або низького рівня оплати праці. У першому випадку однозначно можна передбачати відставання країни, еміграцію фахівців. У країнах ЄС здійснено перехід на погодинну оплату праці. За цим показником Україна суттєво відстає (в десятки разів) від середньоєвропейського рівня. Відома дослідниця інновацій в Україні О.Лапко [4, С. 31-32] наголошує на наступних важливих ознаках моделі інноваційної інтелектуалізованої економіки: 1) та, що заснована на збалансованому розвитку фундаментальної і прикладної науки, освіти і наукомісткої промисловості; 2) та, що базується на прикладних дослідженнях, освіті та наукомістких галузях промисловості. Перша модель можлива завдяки стабільному законодавству, розвиненим ринковим відносинам за умов активного підприємництва, висококонкурентного середовища. Вона характерна для США, країн ЄС. Друга модель залежить значною мірою від державного регулювання інноваційного розвитку. Зараз її використовує Китай. Україна має ознаки першої моделі, але їй бракує умов, які склалися в США і ЄС. Вона поступається вже і Китаю з огляду на слабку роль держави. В.М.Геєць та В.П.Семиноженко вводять до обігу такі найменування означених моделей, як інновативно-інноваційна та інноваційна [5, С.8].

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак чимало питань визначеного напрямку ще не знайшли свого теоретичного обґрунтування, на даний час недостатньо наукових досліджень комплексної дії механізмів державного регулювання інтелектуалізації економіки як перспективної сфери; залишаються невисвітленими чимало проблем концептуального та емпіричного характеру; не визначено механізмів управління нею в умовах ринку. Побудова інноваційної моделі інтелектуалізованої економіки, адекватної умовам України, є досить складним питанням. **Мета статті.** Ця стаття слугуватиме розробці найбільш відповідній для умов України моделі інтелектуалізованої економіки інноваційного розвитку

суспільства, а також може стати у пригоді для виявлення параметрів цієї моделі.

Викладення основного матеріалу наукових досліджень. В умовах інформаційної революції сфера індустріальної економіки зводиться до усвідомлення інформаційних технологій, що переформують не види діяльності, а їх технологічний потенціал в процесі використання здатностей, символів, нових знань біологічних носіїв. Формування інтелектуалізації економіки в умовах глобалізації відбувається в епоху переходу від «матеріальної» до «інтелектуальної» економіки, «економіки, що базується на знаннях» (knowledge-based economy). Поняття «інтелектуальної економіки» або «економіки, заснованої на знаннях» одержало в останні роки широке розповсюдження у економічній літературі, воно відображає визнання наукових знань та спеціалізованих унікальних навичок їх носіїв, які стають головним джерелом і ключовим фактором розвитку нематеріального та матеріального виробництва, забезпечення стійкого економічного розвитку. Поняття «знання» розкриває «перевірений суспільно-історичною практикою і засвідчений логікою результат процесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини у вигляді представлень, понять, суджень, теорій». Так, на думку Н.Корабльової, під знанням слід розуміти все те, що інтерпретується як знання в реальному людському житті, тобто все, що має когнітивний характер, оскільки сутнісний аналіз знання починається не з фіксації концепції, а з побудови соціально історичної картини пізнавальної ситуації і наступним накладанням її на знання, що підлягає аналізу. Таким чином, в процесі дослідження ми отримуємо не знання про об'єкт, а фіксуємо способи діяльності з ним, де об'єкт уявляється не як деяке наявне буття, а як актуалізація різноманітних можливостей буття [6, С. 36-39].

Не випадково в сучасній західній науці «існує розуміння того, що суспільство знаходиться на етапі нових змін, що не веде до трансформації колишнього порядку, а являє собою формування нового соціального устрою» [7, С. 34]. Радикальні зміни, пов'язані із заміщенням праці знанням, полягає в тому, що в умовах глобалізації, коли знання залучаються в практичну переробку ресурсів, саме знання, а не праця починають виступати як джерело вартості. Трудова теорія вартості замінюється теорією «вартості, створюваної знаннями» (knowledge-value). Як підкреслює основоположник цієї теорії Т. Сакайя: «...ми вступаємо в новий етап цивілізації, на якому рушійною силою є цінності, створені знаннями» [8, С. 337-371]. Як наслідок, економіка перетворюється в систему, що функціонує на основі обміну знаннями і їх взаємною оцінкою. Розвиток інтелектуалізованої економіки країни пов'язаний з визначенням наступних понять: інноваційний потенціал – сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства), необхідних для інноваційного розвитку економіки [9, С.52-54]; людський потенціал – сукупність знань, практичних навичок і трудових зусиль людини або як людські здатності, дарування, навички, які варто визнати особливою формою капіталу [10, С. 40]; інтелектуальний капітал – знання, яке слід конвертувати у вартості; накопичення інтелектуальних активів у вигляді патентів, ліцензій, комп'ютерних програм, авторських програм тощо, так і на динамічних характеристиках, пов'язаних з людським капіталом організації та інноваційною діяльністю; інноваційне виробництво – це виробництво, в основі якого лежить використання нових знань, втілених у ноу-хау, технології, структурі організації та управління виробництвом, нових комбінаціях виробничих факторів, і що дозволяють одержувати інтелектуальну ренту та різного роду переваги перед конкурентами.

Таким чином, інтелектуалізація економіки прямопропорційно залежить від розвитку інноваційного та людського потенціалів, які характеризують економічний ресурс, сприяють росту внутрішнього валового продукту у поєднанні з науково-технічним прогресом, тому: у глобальному просторі панування розмаїтості рівних можливостей та участь нашої країни у взаємодії з іншими співтовариствами можлива за умов розвитку в українському суспільстві індивідуальної свободи і солідарної відповідальності за її непорушність та збереження; реалізація «людино-центричної» моделі розвитку українського соціуму можлива лише за умов пріоритетності гуманітарної політики в державі; особливої ваги набуває необхідність створення в суспільстві позитивного іміджу освіченості, професіоналізму, високої кваліфікації, що важливо для України на сучасних ринкових умовах, бо на всіх рівнях управління в нашому суспільстві все ще не відбулося переорієнтації від матеріально-речових до людських чинників економічного та інтелектуального зростання; гуманістична спрямованість реалізації людського капіталу є фактором не тільки гармонійного розвитку особистості, але й прогресу суспільства в цілому; у зв'язку з реалізацією завдань інтелектуалізації економіки необхідно проаналізувати весь комплекс проблем, пов'язаних із характеристикою суті та структури інвестиційних ресурсів; розробити випереджаючі заходи, що є достатніми для мобілізації національних джерел соціально-економічного зростання економіки у глобальному ареалі господарювання; прогнозувати можливі перешкоди, які заважають їх ефективному зародженню, накопиченню критичної маси та використанню з метою економічного зростання; утворити базу інвестиційного процесу інтелектуальної економіки, що є основним фактором цивілізаційного зростання; для побудови високоінтелектуальної нації необхідно: сприяти формуванню інтелектуальних інститутів задля розвитку механізмів оволодіння капіталом і владою; розробити прогресивні адаптивні механізми і архетипи оволодіння капіталом і владою; розробити комбінацію цих механізмів і архетипів для проектування комплексних систем управління еволюцією соціально-економічних систем різної природи і масштабів – від підприємства і корпорації до держави і світової спільноти; розробити українську ідею епохи глобалізації, яка полягає в побудові інтелектуальної цивілізації, яка об'єднує патріотичну творчу спільноту, інтелектуальну державу і просвітницьку еліту.

Висновки:

Принципи, закладені в основу організації науки, мають бути прагматичними, тому акценти інноваційності повинні виноситися на перший план, сприяти налагодженню інноваційного бізнесу та міжнародної співпраці в галузі науки; реалізаційних проєктів в умовах глобалізації. В Україні нині за об'єктивними і суб'єктивними ознаками науково обґрунтовується вагомість наукової сфери як складової соціально-економічної проблеми. Криза науки об'єктивно полягає у сучасній деградації традиційних наукових напрямів і шкіл, коли втрачається здатність продукувати дійсно нові знання, відкриті світовому загалу.

Наукові розробки нині визначають економічний і соціальний стан суспільства, що актуалізує розвиток «менеджменту знань», застосування «інтелектуальних компаній», направлених на становлення суспільства сталою розвинутою, так як на перший план виходять боротьба з масовою бідністю, економічною відсталістю, етнічними конфліктами, тероризмом і злочинністю. Цілісність і фундаментальність освіти за принципово нового сприйняття картини світу та ролі науки на рубежі віків в умовах глобалізації мають базуватися на пріоритетах часу, відповідальності держави, потужній законодавчій базі, звітності та контрольованості, інтеграції науки і вищої школи, інструментальній базі, структурної підтримки науки, інформаційному забезпеченні наукової та освітньої галузей.

Таким чином, умови існування людства у ХХІ ст. потребують переходу до нової стратегії суспільства – до інтелектуалізації економіки на основі широкомасштабного використання знань і інформації як стратегічних ресурсів розвитку суспільства. Золотим фондом держави є високоінтелектуальні ресурси, готові до запиту часу, динамізму та здатності. Культ навчання повинен стати пріоритетним, щоб стати великою, розумною, культурною та високоорганізованою нацією, щоб набути статус освіченої країни світу.

Список використаних джерел:

1. Лях В.В., Удовік С.Л. Фінська модель інформаційного суспільства: приклад для наслідування (передмова) // Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / Пер. з англ. – К.: Вид-во «Ваклер», 2006. – С.15 -22.
2. Воронкова В. Г.Формування інноваційного управлінського потенціалу в контексті соціального простору міста // Збірник наукових праць ДонДУУ: «Соціологія управління». Серія «Спеціальні та галузеві соціології» Т. VIII. Вип. 3 (80). – Донецьк: ДонДУУ, 2007. – 432 с. – С. 391-397.
3. Блинов А. Дорогие работники – крепкая страна. Интервью с Э.М.Либановой // Эксперт Украина. – 2007. – № 1-2. – С.33-35.
4. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. Л.І.Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552 с. – С. 31-32.
5. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М.Геєць, В.П.Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 271 с. – С.8.
6. Корабльова Н.С. Багатомірність ролі реальної реальності: ролі і маски – лик і личина. – Харків: ХНУ, 2000. – С. 36-39.
7. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: Наукова монографія/ В.Г. Воронкова. – Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2009. – 272 с. – С. 34.
8. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знаниями, или история будущего// Новая индустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 337-371.
9. Буденко П.Т. Інноваційний потенціал промислових підприємств // Економіка розвитку. Харківський національний університет. – Харків: ХНЕУ, 2005. – №2(34). – С. 52-54., с.52-54.
10. Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования / А.И. Добрынин, С.А. Дятлов, Е.Д. Цыренова. – СПб.: Наука, 1999. – С. 40.

Ключові слова: людський капітал, інвестиції в людський капітал, інтелектуальний капітал, ефективність, результативність, стабільний економічний розвиток.

Ключевые слова: человеческий капитал, инвестиции в человеческий капитал, интеллектуальный капитал, эффективность, результативность, стабильное экономическое развитие.

Keywords: human capital, investments into the human capital, intellectual capital, effectiveness, efficiency, stable economic development.